Odnos piktorijalizma i NFT's fotografije - društvene i kulturne implikacije

Padavić, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:604727

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

THE ACADEMY OF ARTS AND CULTURE IN OSIJEK

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU

ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT

SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURA, MEDIJI I MENADŽMENT

EMA PADAVIĆ

ODNOS PIKTORIJALIZMA I NFTS FOTOGRAFIJE – DRUŠTENE I KULTURNE IMPLIKACIJE

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: DOC. DR. SC. NEBOJŠA LUJANOVIĆ

Osijek, 2022.

Sadržaj

UVOD 4

1. Fotografija 6

1.1. Povijest 6

1.2. Umjetnička fotografija 7

1.1.1 Tehnike za stvaranje umjetničke fotografije 7

1.3. Fotografija u modernizmu 9

1.3.1. Značajne osobe 9

2. Piktorijalizam 11

2.1.1. Značajne osobe 12

2.2. Internacionalni piktorijalizam i piktorijalizam u Americi 14

2.2.1. Američki Zapad 18

3. NFTs 19

3.1. Digitalna umjetnost 19

3.2. Pojam NFT-a 20

3.3. Vrijednost 21

3.4. Kako funkcioniraju 22

3.5. Razlozi rasta popularnosti NFTs fotografije 23

4. NFT-ovi i fotografija 24

4.1.1. Povezanost 24

4.1.2. Budućnost i rizici 25

4.1.3. Primjeri NFTs fotografija 27

5 Fotografija, kultura i društvo – nekad i danas 28

ZAKLJUČAK 33

LITERATURA 34

POPIS SLIKA 36

Sažetak

U ovom radu govorit će se o fotografiji te kako su njezine različite forme utjecale na društvo i kulturu te koje su se promjene dogodile u procesu njezina razvoja. Objasnit će se pojmovi poput piktorijalizma, blockchaina, digitalizacije, NFT-a i kriptoumjetnosti. Cilj rada je ukazati na to koliko je medij fotografije važan u našem svakodnevnom životu te kako je gotovo nemoguće zamisliti ga bez njezine forme. Također, kulturološki će se sagledati cijela problematika u kontekstu nove umjetnosti, odnosno, nove estetike, a posebice u odnosu na čovjeka kao institucije autora. Fotografija se koristi kako u amaterskom, tako i u profesionalnom svijetu, a mnoge tvrtke i pojedinci (pogotovo umjetnici) su u njoj osim strasti pronašli i korist.

Ključne riječi: fotografija, piktorijalizam, digitalna umjetnost, NFTs, digitalizacija

Abstract

This paper is about photography, how its various forms have influenced society and culture and the changes that have occured in the process of its development. Terms like pictorialism, blockchain, digitization, NFTs and crypto art will be explained. The aim of this work is to point out how important the medium of photography is in our everyday life and how it is almost impossible to imagine it without its form. Also, the whole issue will be looked at in the cultural context of new arts, that is, new aesthetics, and especially in relation to a man as the author. Photography is used in both the amateur and the professional world and many companies along with individuals (especially artists) are in it for not only profit, but also passion.

Keywords: photography, pictorialism, digital art, NFTs, digitalization

UVOD

Fotografija je nastala kao čovjekova želja da zabilježi nešto iz stvarnosti – događaj, pojavu, predmet, ekspresiju nekog osjećaja te druge aspekte iz života i prostora oko nas. Danas nam je teško zamisliti svijet bez fotografije, s obzirom na to da ona zauzima velik prostor u medijima, poslovnim prostorima, bitna je za razna istraživanja i dokumentaciju te je ukorijenjena u našoj svakodnevici zahvaljujući tehnici kojom se konstantno služimo. Ljudi su vizualna bića i velik dio onoga čega se sjećamo čine stvari koje smo vidjeli. Ipak, sjećanja su podložna zaboravu zbog čega je uloga fotografije tolika kolika i jest. Fotografija je od ranih početaka imala probleme oko ulaska u pojam umjetnosti. Naime, mnogi su smatrali kako ona nije područje kreativnosti i mašte jer je fotoaparat čisto tehničko sredstvo kojim ona nastaje. No, kako uvijek postoje različita mišljenja među ljudima, tako su se u društvu našli oni koji će poduprijeti ovu novu vrstu umjetnosti i boriti se za nju. Oni će kasnije uz pomoć raznih sredstava manipulacije fotografijom postići velike uspjehe, proširiti riječ o novom mediju i privući istomišljenike. Piktorijalizam je kao smjer u fotografiji sa svojim pogledima i tehnikama posebno bio na meti izrugivanja. Zato su se polako sastajale grupe koje su poticale piktorijalističke ideje i razglasile ih po Europi i ostatku svijeta.

Kako se kroz povijest razvijala sama fotografija, tako je usporedno došlo i do nečega što zovemo digitalna umjetnost. Naime, umjetnost i umjetnička djela počeli su se prebacivati u digitalni oblik koji je kao takav dostupniji i lakši za upravljanje. Također, taj je proces omogućio da se nama vrijedne slike, albumi i slično pretvore u oblik kojemu neće prijetiti starost i drugi problemi s kojima se susretao tradicionalni oblik pohrane informacija. Danas živimo u digitalnom dobu gdje vladaju društvene mreže, online edukacijski i razni zabavni sadržaji, u kojemu imamo mogućnost online plaćanja, naručivanja i općenito procesa trgovine te gdje se općenito dogodilo puno pozitivnih promjena koje su nam olakšale svakodnevni život i način na koji funkcioniramo kao društvo. Kako se puno poslovanja preselilo ili dijelom koristi online način rada ili trgovanja, ni umjetnost nije zaostala za njima. Velik broj umjetnika prije nije mogao živjeti samo od svojih umjetničkih dijela. Ako nisu bili prepoznati i popularni, morali su se okrenuti drugim načinima zarade. Ipak, to se promijenilo pojavom NFT-a. Umjetnici su prepoznali kriptotržište kao mjesto na kojemu mogu biti prepoznati i zarađivati na lakši način – upravo od svojih djela. Ovo je označilo veliku prekretnicu, ali ne smijemo zaboraviti da sve ima svoje prednosti i nedostatke, pa tako i ovaj oblik trgovanja.

Iz tog razloga moramo dobro istražiti i informirati se o svemu kako bismo donijeli pravu odluku o tome je li to za nas.

Za kraj se još postavlja pitanje o tome kako je digitalizacija utjecala na kulturu i društvo danas te kakve veze fotografija ima u cijeloj toj priči. Naravno, ne možemo razumjeti današnjicu ako ne pogledamo u prošlost. Oba su načina ljudskog djelovanja, kako znanstvena, tako i društvena, prešla s tradicionalnih načina rada na novi, digitalni. Neki su to doživjeli u manjim, neki u višim omjerima, ali moramo priznati kako je tehnologija i njezin napredak utjecao na sve. Ona je omogućila lakši pristup velikoj količini informacija, lakši postupak pregledavanja istih te pretvaranje stvari iz fizičkog u digitalni oblik u kojemu su uglavnom sigurne od toga da nestanu. I ovdje, naravno, imamo prednosti i mana jer je tehnologija podložna kvarovima, greškama i drugim neispravnostima. Tako su i fotografije danas u velikom broju digitalne što govori o tome kako taj medij ide ukorak s tehnološkim postignućima te možemo samo sanjati o tome kako će njegova budućnost tek izgledati.

1. Fotografija

Kako bismo uopće mogli započeti s temom fotografije, njezinom analizom i razvojem, potrebno je dati definiciju iste. Prema Hrvatskoj enciklopediji, fotografija je „postupak dobivanja trajne slike objekta djelovanjem elektromagnetskoga zračenja (najčešće svjetlosti, tj. vidljivog dijela spektra) na fotoosjetljivu podlogu; također i pojedinačna slika dobivena tim postupkom.“[1] Fotografija može biti crno-bijela ili u boji, a kako bi ona nastala, koriste se različiti postupci. „Među njima je temeljni, a ujedno i najstariji, negativsko-pozitivski postupak. Njime se dobivaju ne samo crno-bijele, već i fotografije u boji, a može ih se izraditi na papiru ili na prozirnom filmu (dijapozitivi).“[2] Fotografija je bila i ostala među najvažnijim sredstvima prijenosa informacija te se njome koriste kako profesionalci, tako i amateri. Ona ne samo da se koristi kako bi se uhvatio neki osobni životni trenutak, već i u poslovnom smislu kod tiska, kriminalističkih istraživanja, važnih znanstvenih postignuća, medicinskih postupaka, modne industrije i sporta te drugih područja, a kada zaronimo u svijet NFT-a, fotografija je mnogima velik izvor zarade.

1.1.Povijest

Princip nastanka slike otkriven je vrlo rano, već oko 350. godine pr. Kr., za što je bio zaslužan Aristotel. Prema tome je kasnije nastala camera obscura, koju je izumio Idn al-Haytham, usavršena u 16. stoljeću. To je bila tzv. 'tamna soba' s malim otvorom na jednoj strani kroz kojega bi ulazila svjetlost. Tako bi svjetlost koja uspije proći kroz otvor pala na suprotnu stranu i stvorila sliku, što je vrlo slično načinu na koje funkcionira oko. Ipak, bilo je potrebno izumiti nešto pomoću čega bi ta slika ostala trajna. „Kada je 1816. Nicéphore Niépce na mjesto mutnog stakla stavio fotoosjetljiv materijal, nastao je prvi aparat za fotografiranje, na principu kojega rade današnji aparati. Nakon osvjetljavanja metalne pločice oslojene asfaltnim slojem i razvijanja u petroleju, Niépce je 1826. dobio prvu uspješnu fotografiju. […] W. F. H. Talbot patentirao je 1841. postupak pod nazivom kalotipija, poslije nazvan talbotipija. U osnovi nepromijenjen, taj se postupak i danas rabi (crno-bijeli negativsko-pozitivski postupak).“[3]

[1] «Fotografija» (https://bit.ly/3e90B21 9.8.2022.)
[2] «Fotografija» (https://bit.ly/3e90B21 9.8.2022.)
[3] «Fotografija» (https://bit.ly/3e90B21 9.8.2022.)

1.2. Umjetnička fotografija

Kako svaka vrsta fotografije postoji da bi prikazala nešto specifično, tako je u umjetničkoj fotografiji fokus na umjetniku i njegovom izražaju. On je slobodan eksperimentirati, konceptualizirati i oblikovati svoj rad prema vlastitim nadahnućima, idejama i željama. Ovaj oblik fotografije prihvaćen je u 19. stoljeću.

Ljudi su vizualna bića pa najveći dio svih poruka pamtimo vidom. Može se reći da fotografija najvjernije prenosi neki trenutak. Danas gotovo svi fotografiraju, ali to nisu nužno umjetničke fotografije. Ipak, one osobe koje se odluče baviti umjetnošću, fotografiju vide na drugačiji način. Potreban je jedan klik na fotoaparatu kako bismo zabilježili trenutak koji je sam po sebi jedinstven i neće se kao takav ponoviti. Svatko tko odluči ući malo dublje u svijet fotografiranja, shvatit će kako on ipak traži znanje, vještinu, maštovitost te puno neuspjelih početničkih grešaka. Dobra oprema koju imamo neće sama od sebe napraviti i dobru fotografiju.

1.1.1 Tehnike za stvaranje umjetničke fotografije

Najveći prijatelj svakog fotografa je svjetlo. Ako je prejako ili preslabo, fotografija neće biti ugodna oku. Zato je bitno moći dobro odrediti njegovu jačinu. Također, važan je i kut pod kojim svjetlo upada jer će to stvoriti sjene koje isto imaju svoju ulogu u krajnjem produktu. Fotografija može biti crno-bijela ili u boji, koja može varirati između tonova boja, njihove zasićenosti i svjetline. Nadalje, fotografirati možemo mnoge stvari, od portreta, predmeta i životinja, preko događaja, apstraktnih fotografija i pejzaža pa sve do sitnih stvari, što se zove makro fotografija.

Čovjekovo lice može prenijeti mnoštvo emocija, a oči bi uvijek trebale biti u fokusu. U ovakvoj fotografiji, pozadina mora biti van fokusa jer je u prvom planu čovjek. Slično vrijedi i kod životinja, osim što bi se kod njih prilikom fotografiranja trebalo spustiti na razinu očiju. Fotoreporteri se bave događajima. Iako njihove fotografije ne dozvoljavaju montažu, oni imaju priliku uvjerljivo prenijeti uzbudljiva događanja, zastrašujuće prizore, sreću i nesreću, okrutnost i ljubav.

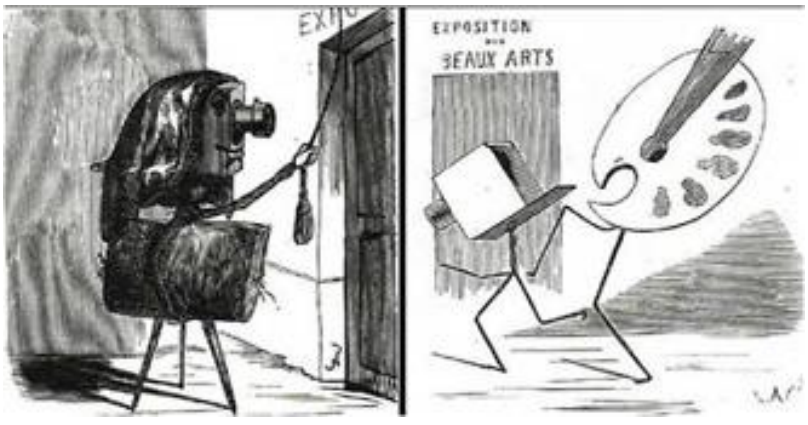
Detalj kojega ne smijemo zapostaviti je smještanje fotografije u kadar. Većinom nije dobar izbor glavnu ideju smjestiti u sredinu jer to može fotografiju učiniti dosadnom. Kadar se treba podijeliti na tri dijela po dužini i tri dijela po visini. Tako ono glavno što želimo prenijeti treba smjestiti na jedno od sjecišta tih trećina jer je to oku ugodnije gledati.

Kada se sve prethodno uzme u obzir dolazimo do zaključka da fotografiranje nije jednostavno, već je potrebno poznavati tehnike i steći iskustvo, ali i u svemu tome pronaći vlastiti način izražavanja.

Ipak, fotografija kao umjetnost nije odmah prihvaćena, već se morala boriti za svoje mjesto u tom pojmu. Ljudi su smatrali kako, s obzirom na to da fotografi stvaraju mehaničkom napravom, ne mogu biti umjetnici ni kreativni stvaraoci umjetnosti.

> *Ako je dozvoljeno fotografiji da nadopunjuje umjetnost u nekoj od njezinih funkcija, ona će je odmah izgurati ili je potpuno iskvariti, zahvaljujući prirodnom savezništvu koje će iznaći s glupošću gomile. Potrebno je, dakle, da se ona vrati svojoj pravoj dužnosti koja je u tome da bude sluškinja naukama i umjetnosti, ali veoma ponizna sluškinja, kao što su štamparstvo i stenografija, koji nisu stvorili ni nadopunili književnost. – Charles Baudelaire*[4]

Među prvim radovima koji daju do znanja da je fotografija priznata kao umjetnost može se izdvojiti Nadarev crtež (Slika 1.) koji s lijeve strane prikazuje odbijanje kamere, a s desne suradnju s njom, odnosno prihvaćanje fotografije kao umjetnosti.

Slika 1. Gaspard-Félix Tournachon (Nadar), Slikarstvo i fotografija na Salonu
URL: https://bit.ly/3TAFXIq

[4] «O Piktorijalizmu i Naturalizmu» (https://bit.ly/3TA7I3X 28.7.2022.)

1.3. Fotografija u modernizmu

Modernizam je „u širem smislu, posljednja velika epoha u društveno-političkoj i kulturnoj povijesti Zapada, koja je počela potkraj XVIII. st. i trajala do nastupa postmodernizma u drugoj polovici XX. st.“[5] Definicija je modernizma „u likovnim umjetnostima XX. st. težnja da se umjetnost odvoji od tradicijskih, povijesnih i konvencionalnih akademskih oblika i načina te da se pokuša stvoriti umjetnost koja bi bila u suglasju sa socijalnim, ekonomskim i intelektualnim promjenama u društvu.“[6]

1.3.1. Značajne osobe

Dvojica umjetnika koja su se posvetila fotografiji i uvelike obilježila modernističko doba bili su Paul Strand i Charles Sheeler, koji su također i zajedno djelovali.

Charles Sheeler

Poznati američki slikar, rođen 1883. godine u Philadelphiji, početkom tridesetih godina svog života odlučio se okrenuti nečemu novome i ozbiljno početi baviti fotografijom. Tijekom 1920-ih godina njegov rad postajao je sve više prepoznatljiv. Primjer toga je njegov rad za tvrtku Ford Motor Company (Ford) koja ga je zaposlila da fotografira njihov River Rouge industrijski kompleks. Sheeler „u prvi plan stavlja formu, liniju, dinamizam i ritam gigantskih presa, dimnjaka, motora ili pokretnih traka.“[7]

Slika 2. Criss-Crossed Conveyors, River Rouge Plant, Ford Motor Company by Charles Sheeler, 1927
URL: https://bit.ly/3KNsARp

[5] «Modernizam» (https://bit.ly/3KM7DGs 13.8.2022.)
[6] «Modernizam» (https://bit.ly/3KM7DGs 13.8.2022.)
[7] «Svet je lep – Prava ili čista fotografija» (https://bit.ly/3R88Rhq 12.8.2022.)

U muzeju umjetnosti u New Yorku je 2003. godine održana izložba pod nazivom „Fotografija Charlesa Sheelera“ sa čak devedeset fotografija koja „je prva velika izložba koja se usredotočuje na svaku od Sheelerovih značajnih serija fotografija napravljenih između 1915. i 1939.“[8] One uključuju ranije navedene fotografije za Ford, ali i, između ostaloga, njegove radove u stilu piktorijalizma. To su, na primjer, serije *Nudes* i *New York*. Sheeler je kreirao „set poluapstraktnih fotografija njegove prve supruge Katharine – jedine nage fotografije za koje se zna da ih je Sheeler snimio…“[9]

Paul Strand

„Paula Stranda nazivaju najvećim, najraznolikijim, najistaknutijim talentom u povijesti američke fotografije.“[10] Časopis Camera Work je jedan od svojih brojeva posvetio samo njegovim fotografijama.

> *Prvu grupu fotografija čine u krupnom planu snimljeni portreti beskućnika, prosjaka i drugih ljudi na ulicama New Yorka. Svakako najpoznatija i u literaturi najčešće reproducirana je fotografija slijepe žene. U drugoj grupi, Strand je zadržao krupni kadar, ali je socijalnu tematiku zamijenio snimcima običnih svakodnevnih predmeta. Fokusiranjem na formu, sjenke, dinamiku i ritam, fotografije običnih keramičkih posuda, sjenki verande ili točka automobila, proizvele su potpuno drugačije viđenje ne samo stvarnosti nego i same fotografije.*[11]

Strand se prvi put susreo s piktorijalizmom u galeriji Alfreda Stieglitza koja je sadržavala i djela drugih autora piktorijalizma. Kako su oba umjetnika imala zajednički interes – film, zahvaljujući njihovoj suradnji 1920. godine nastalo je avangardno remek-djelo: *New York the Magnificent*, poznatije kao *Manhatta*.

[8] «The Photography of Charles Sheeler» (https://bit.ly/3q5diO6 12.8.2022.)
[9] «The Photography of Charles Sheeler» (https://bit.ly/3q5diO6 12.8.2022.)
[10] «PAUL STRAND» (https://bit.ly/3cIzavS 13.8.2022.)
[11] «Svet je lep – Prava ili čista fotografija» (https://bit.ly/3R88Rhq 12.8.2022.)

2. Piktorijalizam

Fotografi i njihov rad nisu odmah i s lakoćom bili priznati jer se smatralo da fotografija kao takva nema umjetničku vrijednost „zato što ne stvara rukom i duhom već mehaničkom napravom.“[12] Iz tog se razloga pojavio pravac koji će navedeno mišljenje promijeniti iz korijena.

Piktorijalizam je „umjetnički stil u fotografiji, koji je dominirao u ranoj fazi toga medija, u drugoj polovici XIX. stoljeća i na prijelazu stoljeća.“[13] U nadi da će fotografija postati nova vrsta umjetnosti, priznata sama za sebe, fotografi su se počeli približavati slikarima i njihovim tehnikama, ali sve u stilu manipuliranja „tipično fotografskim tehnikama (fotografskim procesima, negativima i otiscima), pritom otkrivajući mogućnosti novoga medija.“[14] „Kako bi izbjegli preciznost i točnost fotografskog aparata, piktoralisti su uveli estetiku difuznih oblika, koji evociraju neko raspoloženje ili stanje; fotografija za njih nije umjetnost koja imitira, nego ona koja interpretira.“ Likovni leksikon (2014.)

U svom radu Jacobs (2014:2) govori kako se piktorijalizam u svojoj osnovi oslanjao na manipuliranje fotografijama na način da bi one nalikovale na slike. Autorov je fokus bio na umjetniku Edwardu Steichenu i njegovoj fotografiji *The Flatiron* iz 1904. godine kojoj je ideja osnovana na mističnosti kroz maglu te mirnoći grada. „Ne samo da *The Flatiron* prikazuje modernost kroz tehnike manipulacije fotografijama, već su i kompozicija i tema suvremeni.“…Steichen je „upotrijebio tehniku gumenog bikromata preko platinastog otiska. Kombinacija je promijenila ton i boju fotografije u tamnoplavu i sivu, stvarajući magloviti misteriozni učinak koji se vidi na konačnoj slici.“ Jacobs (2014:2-3)

Slika 3. Edward Steichen - The Flatiron, 1904.
URL: https://bit.ly/3wVI7ca

[12] «O Piktorijalizmu i Naturalizmu» (https://bit.ly/3TA7I3X 28.7.2022.)
[13] «Piktorijalizam» (https://bit.ly/3Q9ODmh 28.7.2022.)
[14] «Piktorijalizam» (https://bit.ly/3Q9ODmh 28.7.2022.)

Ranije navedeno „manipuliranje“ fotografijama postizalo se na razne načine, kao što su „transformacija i promjena tona, teksture, kontrasta i boje slike.“ Jacobs (2014:2) Tada je to možda bilo nešto novo, no u današnje je vrijeme potpuno normalno i u društvu osviješteno, da se fotografije uređuju i prolaze kroz mnoge filtere i softvere za njihovu obradu. Možemo reći da svijet medija i društvenih mreža uvelike kontrolira pogled na pravu sliku svijeta. Velik korak u prezentaciji piktorijalističke fotografije napravili su njezini predstavnici iz Austrije, Njemačke, SAD-a, Francuske i Velike Britanije. Naime, 1891. godine održali su *Međunarodnu izložbu umjetničkih fotografija (Internationale Ausstellung Künstlerischer Photographien)* koja je bila popraćena u nekim medijima i općenito se može smatrati začetkom širenja piktorijalizma i stvaranja novih grupa umjetnika iz ovog pravca.

2.1.1. Značajne osobe

Fotografi koji su obilježili piktorijalizam bili su Julia Margaret Cameron, Henry Peach Robinson, Alfred Stieglitz, Edward Steichen i Robert Demachy, a u Hrvatskoj Antun Stiasni i Kamilo Bošnjak.

Julia Margaret Cameron

Cameron je bila britanska fotografkinja rođena 1815. godine u Calcutti. Prvim se fotoaparatom počela služiti 1863. godine kada je krenuo njezin, tada amaterski, rad. „U duhu viktorijanske umjetnosti […] nadahnjivala se literarnim i religijskim motivima, legendama iz britanske povijesti te slikarstvom starih majstora, suvremeno ih interpretirajući.“[15] Navedena viktorijanska umjetnost može se vidjeti i na njenim portretima žena gdje je fokus stavljen na njihovu ljepotu. Kasnije se više bavila fotografiranjem radnika i seljaka u njihovom stalnom okruženju.

> *Premda je u svoje doba trpjela kritike zbog navodnih tehničkih mana, difuznoga fokusa i slobodnijih kompozicija, većinom odlika koje su kasnije definirale piktorijalistički stil u fotografiji, te tzv. close-up portreta, za koje se danas tvrdi da ih je ona prva osmislila, poslije je eksperimentalni karakter njezinih radova, manipuliranje slikom i subjektom, posebno utjecao na modernu fotografiju.*[16]

[15] «Cameron, Julia Margaret» (https://bit.ly/3qpWvFX 12.8.2022.)
[16] «Cameron, Julia Margaret» (https://bit.ly/3qpWvFX 12.8.2022.)

Njezin je rad danas široko poznat, mnogi nalaze inspiraciju u njezinim djelima, radovi ove umjetnice mogu se naći po muzejima, a čak je i kuća u kojoj je živjela danas otvorena za posjetioce koji tamo mogu razgledavati njezino cjeloživotno djelovanje.

Henry Peach Robinson

Kada govorimo o početku samog širenja piktorijalizma, ne možemo ne spomenuti umjetnika od kojega je puno toga započelo. Henry Robinson rođen je 1830. godine u Shropshireu, Engleska. Naime, „Robinson je započeo kao slikar. Kad je imao samo 21 godinu, njegova je slika izložena na Kraljevskoj akademiji u Londonu, što je za to vrijeme bilo izvanredno postignuće. Bilo je to 1852., iste godine kada je otkrio relativno mladu umjetničku formu tog vremena — fotografiju.“[17] Robinson ne samo da je bio dobar fotograf, već je napravio novi korak u 'kreiranju' fotografije. Kako se prije bavio slikarstvom, mučila su ga ista pitanja kao i mnoge druge umjetnike – Je li fotografija ograničena samo na ono što vidimo? Može li se u tom području biti kreativan kao u slikarstvu? Je li kamera stroj koji čovjeku oduzima maštu? U suradnji sa Oscarom Gustaveom Rejlanderom, Robinson je otkrio čari sklapanja više slika u jednu i počeo sam raditi na tehnikama fotomontaže. „Zapravo, gotovo sve njegove fotografije bile su namještene. To je pravdao time da nije imao grižnje savjesti miješati stvarno i umjetno. Njegov konačni cilj bio je proizvesti fotografiju koja izgleda poput slike, koncept koji je zapravo bio rođenje piktorijalističkog stila.“[18]

Fotomontaže su dale umjetnicima priliku za nove, drugačije i kreativnije manipuliranje fotografijama. One „su jednostavno dijelovi snimke izrezani i ponovo spojeni u nove slike. Negative kombinirane od raznih dijelova počeli su izrađivati Raylander i Robinson […] svojim umjetničkim snimkama, ali do sedamdesetih godina 19 stoljeća. te su se snimke već koristile u Francuskoj kako bi se stvorile duhovite nevjerojatnosti koje su preteče dadističkih fotomontaža.“ Janson (2005:905). Kao što je bilo i očekivano, takva se umjetnost nije proslavila u javnosti te su mnogi protestirali protiv fotografije i zadržavali mišljenje o tome da ona ne može prenositi događaje i osjećaje toga tipa. Piktorijalizam je danas nešto za što mnogi nisu nikada ni čuli, a pogotovo da bi se koristili takvim tehnikama. Ipak, njegov je stil donio velik preokret u fotografiji i tome da je ona sama po sebi prihvaćena kao zasebna umjetnost te istovremeno toliko rasprostranjena.

[17] «Henry Peach Robinson, the Pictorialist» (https://bit.ly/3CPJ9Ko 12.8.2022.)
[18] «Henry Peach Robinson, the Pictorialist» (https://bit.ly/3CPJ9Ko 12.8.2022.)

Bitno je znati rukovati tehnikom i pomagalima, biti kreativan i inovativan, ali važno je i razumjeti kako su se razvijale stvari u povijesti koje su dovele do tog napretka, jer bez njih ne bismo bili tu gdje jesmo.

Robert Demachy

Ovaj se francuski fotograf, rođen 1859. godine, za razliku od svog prethodnika Robinsona prvenstveno bavio fotografiranjem. „…1882. izabran je u Francusko društvo fotografije, a 1888. s istomišljenicima osniva Photo-Club de Paris, u kojem su se bavili promicanjem piktorijalističkoga stila.“[19] Posebnost u njegovom radu bila je ta da se fokusirao na manipulaciju slike, ali prvenstveno u trenutku razvijanja negativa i u vrijeme otiska slike. Osim što je fotografirao, posvetio se i pisanju o fotografiji. Tako je nastalo nekoliko knjiga koje uglavnom govore o estetici i manipulaciji fotografijom.

2.2. Internacionalni piktorijalizam i piktorijalizam u Americi

Sredinom 18. stoljeća osnivale su se različite grupe s ciljem podupiranja novog medija – fotografije. Naravno, nisu svi na nju gledali isto pa je došlo do stvaranja protivničkih strana. U jednom pogledu je kamera bila čisti tehnički instrument s mogućnošću realnog prikaza stvarnosti, a u drugom je ona imala umjetnički i ekspresivni potencijal. Nakon 1888. g. pojavila se grupa fotografa koji nisu htjeli da se fotografsko umijeće svede samo na klik fotoaparata, tj. na ideju da je fotografija umjetnost koja se dobiva isključivo zahvaljujući tehnici. Oni su zato ručno proizvodili određene dijelove u procesu nastanka fotografije kako bi upozorili na ovu, prema njima, iskrivljenu sliku fotografije.

Alfred Stieglitz i Edward J. Steichen

Alfred Stieglitz je, kao jedna od značajnih osoba piktorijalizma, već ranije spomenut. Njegovi doprinosi ovom pokretu mogli su se vidjeti od najranijih dana, a u suradnji sa Steichenom došao je i do još većih postignuća.

[19] «Demachy, Robert» (https://bit.ly/3Rvm2sv 13.8.2022.)

Naime, oni su odbacili slikarski dio fotografije i željeli naglasiti ono što kamera može, a to je uvjerljiv prikaz stvarnog svijeta. Tako su nastala neka od njihovih najvažnijih djela.

Alfred Stieglitz

Američki fotograf rođen 1864. godine u New Jerseyju prvi se put počeo služiti kamerom 1882. te je amaterski fotografirao i svoje radove objavljivao u časopisu Amateur Photographer. „Zauzimajući se za piktorijalistički pokret, 1902. s Edwardom Steichenom osniva udrugu Photo-Secessionist te počinje izdavati utjecajni fotografski časopis Camera Work.“[20] Kako bismo razumjeli naziv udruge, važno je razjasniti što je to secesija. Prema definiciji, to je „naziv za skupine umjetnika koji su se od kraja XIX. stoljeća odcijepili od akademskih umjetničkih društava i osnovali društva koja zastupaju moderna umjetnička načela (pariška 1884., münchenska 1892., bečka 1897., berlinska 1898.).“ Bilić (2014:851)

Za razliku od Demachyja, Stieglitz nije manipulirao fotografijom oko negativa i otiska, već je kreirao radove „…oslanjajući se na teksturu i tonske učinke te često na prirodne efekte (kišu, snijeg i maglu)…“[21] Prekretnica u njegovom radu bilo je fotografiranje na način da je fotografija sama po sebi pričala priču i prenosila osjećanje. Tako su nastala neka od njegovih najljepših djela, npr. *Pod palubom*. „Jednostavnost ovog tipa „izravne“ fotografije zavarava, jer slika odražava osjećaje koji su nadahnjivali Stieglitza. Stoga ona označuje važnu etapu u njegovu razvoju i prekretnicu u povijesti fotografije.“ Janson (2005:898) U kasnijem radu mu je atmosfera pala u drugi plan pa se okrenuo svjetlosnim kontrastima i geometrijskim motivima. Mnoge njegove fotografije danas je moguće pronaći u muzejima. „Većina njegovih ranih radova pridržava se secesijskih konvencija. Fotografiju tretira kao pandan slikarstvu. Ali devedesetih je godina snimio neke ulične prizore koji su preteče njegovih zrelih radova.“ Janson (2005:898)

[20] «Stieglitz, Alfred» (https://bit.ly/3cCy7xz 6.8.2022.)
[21] «Stieglitz, Alfred» (https://bit.ly/3cCy7xz 6.8.2022.)

Edward Steichen

Još jedan američki fotograf koji se zanimao za piktorijalizam i djelovao u tom pravcu bio je Steichen, umjetnik rođen 1879. godine. Kao što je ranije spomenuto, u suradnji sa Stieglitzom vodio je udrugu *Photo-Secessionist* „…gdje organiziraju niz fotografskih izložbi te prvi put američkoj publici predstavljaju djela francuskih modernista, poput Augustea Rodina, Henrija Matissea, Paula Cézannea.“[22] Kada se kasnije pridružio vojsci to ga je potaknulo da se okrene onoj objektivnijoj, realnijoj strani fotografije. U narednim je godinama većinom stvarao u komercijalne i reklamne svrhe te postao najplaćeniji fotograf toga vremena.

Henry Robinson i nekoliko drugih umjetnika okupilo se 1892. godine i osnovalo *Linked Ring* – grupu koja je djelovala na gotovo tajan način jer su svi članovi imali posebna, lažna imena koja su se koristila na sastancima. Oni su se posvetili istraživanju o tome kako još više unaprijediti fotografiju.

Frederick H. Evans bio je nenadmašan u jednom posebnom načinu tiska, a to je bila platinotipija – proces kojim „…platinasti otisak nastaje izravnim kontaktom negativa i papira obloženog emulzijom. Stoga je veličina fotografskog otiska jednaka veličini negativa.“[23] Evansova „sposobnost i izvrsno prikazivanje svjetla učinili su ga jednim od najcjenjenijih fotografa svog vremena.“[24] Stieglitz i Evans bili su istomišljenici u smislu da su smatrali da fotografija ne bi trebala prolaziti kroz neke napredne, umjetne metode kod negativa i printa.

S druge strane, tu su bili James Craig Annan i Alexander Keighley. Njihove su se metode izrade fotografije razlikovale, ali kao članovi *Linked Ring-a* obojica su vjerovali u to da je fotografija puno više od objektivnosti, već da se njome može manipulirati i kreativno stvarati umjetnost. Zahvaljujući ovoj grupi o kojoj se s vremenom pročulo, počele su se stvarati nove diljem svijeta. U Francuskoj je to bio Photo-Club de Paris kojega su osnovali Robert Demachy i Émile Constant Puyo. „Demachy je uvelike zaslužan za ponovno uvođenje procesa gumitiska u niz umjetničkih vještina fotografa, a on i Puyo — stručnjak za proces uljanog pigmenta — bili su svjetski poznati po svom poznavanju tih procesa, kao i po ljepoti i mirnoći njihovih fotografija.“[25]

[22] «Steichen, Edward» (https://bit.ly/3CVIxCQ 6.8.2022.)
[23] «The Platinum Printing Process» (https://bit.ly/3qrZDBb 8.8.2022.)
[24] «International Pictorialism» (https://bit.ly/3wTHpfv 8.8.2022.)
[25] «International Pictorialism» (https://bit.ly/3wTHpfv 8.8.2022.)

Ni Beč nije ispadao iz ove priče pa su 1987. godine trojica umjetnika, Hugo Henneberg, Heinrich Kühn i Hans Watzek za svoj cilj stavili prikazivanje fotografije u kreativnom smislu.

> *Ti su fotografi bili članovi važne međunarodne zajednice umjetnika koji su zamislili i aktualizirali potpuno novo razumijevanje snage fotografije. Takve grupe, koje su uključivale Stieglitzovu Foto-secesiju u New Yorku (utemeljenu 1902.), odigrale su neprocjenjivu ulogu u komunikaciji ciljeva umjetničkih fotografa organiziranjem međunarodnih izložbi slikovne fotografije i objavljivanjem rasprava o srodnim temama na stranicama svojih časopisa.*[26]

Spomenuta Foto-secesija zapravo je bila pokret još jedne grupe istomišljenika: Alfreda Stieglitza, Gertrudea Käsebiera, Alvina Langdona Coburna i Franka Eugenea. Jedna od osoba koje su prepoznale njihovo djelovanje bila je fotografkinja Clarence White koja je na kraju i osnovala školu posvećenu piktorijalizmu. Grupa se s vremenom širila pa je tako u nju pozvan i Adolf de Meyer, dok su se neki drugi, poput Freda Hollanda Dayja, odlučili odmaknuti se od priključivanja kako bi imali svoju slobodu u radu, a ne bili pod pritiskom tuđih mišljenja ili grupe. Tako je Day uspio u tome da napravi vlastitu izložbu nazvanu The New School of American Photography (Nova škola američke fotografije). Camera Work i Photo-Secession su 1917. godine prestali s radom, kada se Stieglitz povukao iz tih krugova. Ipak, njegove bivše kolege, Käsebier, Coburn i White, nastavili su s djelovanjem kao što su to radili na početcima. Zajedno su 1916. godine osnovali organizaciju The Pictorial Photographers of America (Američki fotografi piktorijalizma). U kasnijim su se godinama oni također razišli.

„Ratne godine bile su svjedokom reakcije, uglavnom u Sjedinjenim Državama, na piktorijalistički etos u fotografiji. Iza te reakcije stajali su „Armory Show“ – a posebice njegov utjecaj na Stieglitza – kao i nastavak neprijateljskog raspoloženja avangardnih slikara i kritičara koji su piktorijalizam (i fotografiju općenito) smatrali jadnim pokušajem imitacije već zastarjele vrste umjetnosti.“ Lucie-Smith (2003:108)

[26] «International Pictorialism» (https://bit.ly/3wTHpfv 8.8.2022.)

2.2.1. Američki Zapad

„Piktorijalizam na Američkom Zapadu bio je estetski pokret, povezan s usponom regionalizma, koji je svoj vrhunac dosegao kasnih 1920-ih i 1930-ih.“[27] Njegova se estetika očitovala u onom romantičkom u umjetnosti. Tu se također i dalje nastojalo naglasiti izvorno mehaničko djelovanje fotografije. Piktorijalizam je ostavio jak utjecaj na umjetnost SAD-a zahvaljujući svojim specifičnim pristupima, a u mnogim se područjima može osjetiti i danas.

Zahvaljujući Alfredu Stieglitzu, čiji je rad odjeknuo vrlo daleko te njegovoj fotografiji The Steerage iz 1907. godine, piktorijalizam se proširio Amerikom.

Slika 4. Alfred Stieglitz - The Steerage
URL: https://bit.ly/3wVAFxx

Zapad se u tridesetim i četrdesetim godinama tog stoljeća još uvijek smatrao dijelom Amerike koji nije 'dorastao' umjetnosti. Ipak, baš zbog toga on je postao plodno tlo za mnoge piktorijaliste. Umjetnost je u to vrijeme bila provincijalna, tj. 'priprosta'.

> *Ta je provincijalnost epizodično pružala prijeko potrebnu kulturnu izolaciju modernistima u usponu, ali čak su i umjetnički centri poput Los Angelesa i Toasa/Santa Fea početkom dvadesetog stoljeća bili atipični i nepotpuno priznati centri bilo čega. U 1920-im i 1930-im godinama, kada su se regionalizam i njegovi slični pokreti pojavili kao odgovor na Prvi svjetski rat i Veliku depresiju, a zatim bili uništeni poslijeratnim američkim tržištem umjetninama, zapadna središta umjetnosti koja su se proširila na San Francisco i druge velike gradove bili su još periferni u odnosu na hegemoniju gornje istočne obale.*[28]

[27] «Pictorialism in the American West» (https://bit.ly/3CXCE8s 11.8.2022.)
[28] «Pictorialism in the American West» (https://bit.ly/3CXCE8s 11.8.2022.)

Iako tada smatran 'nižim' područjem, Američki Zapad bio je puno više od toga. Piktorijalizam se tamo razvijao na svoj poseban način, uz vlastitu estetiku i tehnike te je bez sumnje imao utjecaj na razvoj ovog stila u fotografiji i naposljetku sudjelovao u kreiranju američke povijesti umjetnosti.

3. NFTs

3.1. Digitalna umjetnost

> *Nakon prvotnog nepovjerenja u sustav, aukcijske kuće su danas potpuno prihvatile mogućnosti interneta, a na njihovim stranicama moguće je pronaći kataloge izložbi za aukcije koje se događaju u stvarnom vremenu, iznijeti ponudu u stvarnom vremenu te čak postoje i prodaje koje se vrše isključivo online. […] Online trgovanje umjetninama dopušta i prodavačima i kupcima djelovanje na globalnom tržištu gdje god jesu na svijetu dok god imaju pristup internetu. Danas većina kolekcionara objavljuje svoje kolekcije na internetu te organiziraju online izložbe koje sadrže i cijene za svako djelo.“* Mešić (2021:58)

U današnje vrijeme, digitalizacija i elektronika gotovo su neizostavan dio čovjekovog života. Teško je zamisliti kako bi život izgledao bez uporabe elektroničkih sredstava i kako bismo se općenito snalazili u svakodnevnim situacijama. Digitalno doba promijenilo je način kako funkcioniramo kao društvo te je u svim područjima uvelo nove tehnike, nove mogućnosti i novi pristup informacijama. Digitalizirati možemo sliku, tekst, zvuk, filmove i videe, a postoji i 3D digitalizacija. Slike digitaliziramo pomoću skenera i kamera, zvuk pomoću analogno-digitalnih pretvornika, računalnih komponenata ili integriranih uređaja; na primjer, mobitela, fotoaparata i slično. Filmovi i videozapisi se, pak, digitaliziraju računalnom grafičkom karticom ili TV karticom koje imaju mogućnost pretvorbe videosignala. Postupak „… kojim se prostorni oblik nekog predmeta ili objekte (npr. izloška umjetničke ili arheološke zbirke, terena) određuje (snima) i zapisuje u digitalnom obliku“[29] je 3D digitalizacija.

Uporaba ovog postupka (digitalizacije) koristi se ne samo u profesionalnim, već i u amaterskim svrhama. Tako imamo mogućnost fizičke slike, fotografije, albume i dr. staviti u oblik koji je lakše i brže dostupan.

[29] «Digitalizacija» (https://bit.ly/3RDTugq 13.8.2022.)

Zahvaljujući tome, ne moramo brinuti hoće li se neka nama vrijedna uspomena izgubiti, oštetiti i slično. Također, sve je digitalizirane sadržaje puno lakše dijeliti, ali i njima manipulirati. „Digitalna fotografija napretkom digitalne tehnologije, smanjenjem cijena proizvodnje fotografske opreme, povećanjem kupovne moći stanovništva, jačanjem konkurenata, povećanjem mogućnosti pametnih telefona, postaje sve pristupačnija. Fotografija danas više ne predstavlja ekskluzivan hobi namijenjen samo pojedincima, već masi.“ Kalčić (2018:16)

Pojavom i širokom rasprostranjenošću društvenih mreža i drugih stranica sada možemo javno dijeliti što god poželimo. Kako su te objave dostupne mnogim drugim ljudima koje mi možda ni ne poznajemo, dolazi do krađe sadržaja, a time i do problema dokazivanja autentičnosti. U tu priču dolaze NFT-ovi.

3.2. Pojam NFT-a

NFT, engl. Non-Fungible Token ili „nezamjenjivi token“ je token koji predočava naše vlasništvo nad nečime. To nešto mogu biti umjetnička djela, kolekcionarski predmeti pa čak i nekretnine. Kako bismo lakše razumjeli pojam nezamjenjivog tokena, uzmimo za primjer sljedeću situaciju: prijatelj nam duguje deset kuna te, kada nam vraća novac, nije bitno koju će nam točno novčanicu dati jer sve imaju jednaku vrijednost i potpuno su nam iste. Novčanice su zamjenjive. S druge strane, možda u novčaniku posjedujemo novčanicu koja ima određenu sentimentalnu vrijednost, netko nam ju je poklonio ili nešto slično. Ta novčanica je nezamjenjiva i kao takva posebna. NFT-ovi se mogu kupovati, ali uvijek postoji samo jedan vlasnik originala. Kod ovih nezamjenjivih tokena nemoguće je ukrasti tuđi NFT i predstaviti ga kao naše vlasništvo, umnožiti ili lažirati jer svaki NFT ima vlastiti digitalni kôd koji ga razlikuje od svih drugih na svijetu. Za umjetnike je ova stavka vrlo važna jer se oni često susreću s krađom radova te je pojava NFT-a upravo ono što je to promijenilo i zaustavilo.

3.3. Vrijednost

Ono što NFT-ove čini posebnima jest to da je sve ono što kupite unikatno i vlasnik ste autentičnog autorskog djela. Kolekcionari zato paze na to koliko je određeno umjetničko djelo poznato i rijetko. NFT-ovi „mogu imati samo jednog službenog vlasnika u isto vrijeme i zaštićeni su Ethereum blockchainom – nitko ne može modificirati zapis o vlasništvu ili kopirati/zalijepiti novi NFT u postojanje.“[30] Nezamjenjivi tokeni postoje već godinama, no popularnost su stekli 2021. kada je na aukciji prodan NFT Mikea Winkelmanna (tzv. Beeple), američkog grafičkog dizajnera koji je kreirao po jednu sliku 5000 dana za redom, a zove se *Everydays*. On predstavlja Beepleov rad od samih početaka pa do vremena kada je već postao poznat i iskusan u svom radu. NFT je prodan za čak 69.3 milijuna američkih dolara.

Ipak, mnogi se i dalje pitaju zašto trošiti tako ogromne novce kako bismo kupili nešto što jednostavno i besplatno možemo spremiti jednim klikom. „Iako kupci možda nemaju autorska prava na kriptoumjetnost koju kupe, dobivaju jamstvo autentičnosti koje dolazi s posjedovanjem istog. Dakle, kolekcionari se oslanjaju na vrijednost rijetkosti ili popularnosti umjetnika kada ulažu u takvo spekulativno tržište.“[31] Postoji još razloga zašto ljudi u, na prvi pogled, nekoj nebitnoj slici, GIF-u i slično vide veliku vrijednost. Kada malo bolje razmislimo, nije toliko teško za shvatiti. Puno nas voli imati nešto što nema nitko drugi, želimo biti vlasnici nečeg posebnog. Ako se fokusiramo na opipljive stvari, ljudi su često željni biti prepoznati po nečemu što imaju. To može biti kuća, auto ili nešto drugo što mogu pokazati pred ostalima i dobiti poseban status u tom društvu. Za primjer možemo uzeti i poznate brandove odjeće, obuće, parfema, satova i slično. Puno drugih proizvoda koji nisu toliko popularni, a možda su kvalitetniji ili bolji na bilo koji način, neće biti toliko prepoznati i za njih se nitko neće 'trgati'. Kako je većina tog istog društva danas u digitalnom svijetu, tako postaju bitna i digitalna dobra. Kako zahvaljujući blockchainu svi imaju pristup informacijama o transakcijama i vlasništvu NFT-a, tako se nerijetko može vidjeti poznate NFT-e na profilnim slikama ljudi. Time se opet dobiva na statusu i osjećaju veće vrijednosti.

Roba koju je društvo označilo kao vrijednu, uživat će ogromnu popularnost, s čime dolazi dobit. Ista stvar je s umjetnosti i vrijednosti umjetničkih radova.

[30] «Non-fungible tokens (NFT)» (https://bit.ly/3Rw8DAo 13.8.2022.)
[31] «NFTs and Photography: All You Need to Know» (https://bit.ly/3RkUE0M 13.8.2022.)

Većinom se ogromne količine novca skupljaju oko poznatih umjetnika ili ljudi odluče uložiti u nešto od čega će možda kasnije imati koristi. Takvom se taktikom (ali i 'lutrijom') koriste dioničari. Prate situaciju na tržištu i ulažu, svjesni kako nema stopostotne garancije za dobitak. Ukratko, iako je vrlo lagano napraviti vlastiti NFT i staviti ga u prodaju, kako bismo od toga imali neke vidljive rezultate moramo steći publiku jer samo stavljanje djela na tržište neće ujedno odmah privući kupce.

3.4. Kako funkcioniraju

NFT-ovi se koriste blockchain tehnologijom – „blockchain je internetski zapis svih transakcija, svih ljudi na svijetu koji trguju bilo kojim dobrom putem kriptovaluta od početka do kraja interneta. Kompjuteri odobravaju je li transakcija valjana i legitimna rješavanjem algoritama o prodajama. Putem ovog procesa rudarenja sakupljaju se novi Bitcoin novčići koje blockchain uplaćuje na račun svih ljudi na svijetu čiji kompjuteri vrte algoritme“ Mešić (2021:61). NFT-ovi se prodaju i kupuju preko online tržišta, i to pomoću kriptovaluta od kojih je trenutno najpoznatija i najkorištenija *Ether*. „Virtualna valuta znači digitalni prikaz vrijednosti koji nije izdala i za koji ne jamče središnja banka ni javno tijelo, koji nije nužno povezan sa zakonski uspostavljenom valutom te nema pravni status valute ili novca, ali ga fizičke ili pravne osobe prihvaćaju kao sredstvo razmjene i može se prenositi, pohranjivati te se njime može trgovati elektroničkim putem. ”[32] Kako kod kriptovaluta nema posrednika, to znači da nema ni banke koja prati transakcije koje se provode mrežom. Platforme koje se koriste uključuju *OpenSea, Nifty Gateway, Ephimera, Foundation* i druge. U nekim se zemljama pravna regulacija razlikuje pa je transakcija kriptovalutama podložna određenim pravilima, što nije slučaj i za Hrvatsku.

> *U odnosu na stanje u Republici Hrvatskoj, Hrvatska narodna banka ne vrši nadzor nad poslovanjem tvrtki ili pojedinaca koji se bave izdavanjem kriptoimovine ili pružanjem usluga povezanih s kriptoimovinom. Međutim, u dijelu poslovanja koji se odnosi na usluge mjenjačnice virtualnih valuta i skrbničke usluge novčanika kriptoimovine, nadzor nad radom takvih subjekata obavlja Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) i to s aspekta primjene Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma. Za onaj dio poslovanja koji se odnosi na pružanje usluga ili odnos prema klijentima ne postoji posebno definirana nadležnost regulatora financijskog sustava RH.*[33]

[32] «Pravna definicija i regulacija kriptovaluta» (https://bit.ly/3wVvAFE 13.8.2022.)
[33] «Pravna definicija i regulacija kriptovaluta» (https://bit.ly/3wVvAFE 13.8.2022.)

U ovakvoj vrsti transakcija jedino što je bitno jest da osoba koja želi kupiti određeni NFT u svom novčaniku ima dovoljan iznos sredstava da to i učini. Trgovanje umjetninama moguće je izvesti na dva načina. „…primarno je ono koje prodaje umjetninu prvi put, čim ona izađe iz studija, a umjetnik dobiva određeni postotak od prodaje, te sekundarno u kojem kolekcionari i trgovci preprodaju djela, no autor više od toga nema nikakve zarade.“ Mešić (2021:62) Ako, kao što je rečeno, banke nema kao posrednika i ne postoji dugotrajan proces između trenutka kada osoba 1 uplaćuje sredstva na račun osobi 2 kako bi postala vlasnik određenog dobra, to ima potencijal za mijenjanje mnogih situacija iz života i načina na koji smo naviknuli trgovati.

Sada se postavlja pitanje o tome na koji način NFT-ovi uopće funkcioniraju te koji su koraci želimo li ih kupiti ili prodati. Kako bismo mogli raditi bilo kakve transakcije, moramo napraviti digitalni novčanik i u njega premjestiti svotu novca koju želimo. Najpoznatiji takav novčanik je *MetaMask*. Kada smo prošli sve korake i naš novčanik je kreiran, možemo krenuti s kupovinom i prodajom.

Želimo li prodati naš NFT, potrebno ga je samo učitati, ispuniti kratku formu, odlučiti o načinu na koji ćemo ga prodati i na kraju objaviti. U slučaju da to radimo prvi put, postoji određena svota koju moramo platiti te koja je promjenjiva i često skupa. Ono što moramo napraviti su dvije transakcije. Prvu radimo kako bismo pokrenuli svoj račun, a drugu kako bi platforma koju koristimo dobila mogućnost pristupa našem NFT-u. Kupovanje NFT-a je puno lakše. Jedino što trebamo jest kliknuti na onaj koji želimo, stisnuti gumb *Buy now* (Kupi sada), nakon čega ćemo biti spojeni snašim digitalnim novčanikom. Nakon tog koraka, jedino što je potrebno je izvršiti transakciju. Ono što je trenutno dijelom još uvijek su tzv. *gas fees,* odnosno, provizije koja se uzimaju za transakciju koja može biti prilično visoka.

3.5. Razlozi rasta popularnosti NFTs fotografije

Online aukcije i prodaja digitalne umjetnosti prvenstveno je vjetar u leđa dala baš fotografima, ali i umjetnicima općenito. Oni tako imaju priliku prodavati svoje radove za ogromnu količinu novca, što dosad nije bilo omogućeno bilo kome. Kako tržište doživljava uspon, čak je i onima koji su relativno novi na njemu lakše zaraditi neku veću količinu novca. Između ostalog, umjetnici se sada ne moraju brinuti oko posrednika u transakcijama kakve su samo postojale prije (kupac-posrednik-prodavač) jer je blockchain omogućio da se one provode u jednostavnom stilu kupac-prodavač.

Također, pandemija COVID-a 19 utjecala je na kolekcionare pa sada na scenu dolaze i oni 'tradicionalni', a ne samo 'kripto'. Ipak, kako je puno umjetničkih djela sada dostupno na online platformama, „NFT bi mogao ugroziti budućnost nekih galerija... […] NFT umjetnost se izdvaja, ne dovodi u pitanje dominaciju dolara ili eura. To je sigurniji (i porezno neutralan) način da 'unovčite' svoju zaradu dok iskorištavate prednosti ekosustava s velikim potencijalom.“[34]

4. NFT-ovi i fotografija

4.1.1. Povezanost

Fotografija u NFT obliku pokazala se odličnim načinom za autore da svojim djelima daju 'potpis' koji označava kako su baš oni njihov vlasnik. Također, danas su fotografije općenito, već u mnogim slučajevima, u digitalnom obliku. Nije ih teško spremiti, dijeliti i slično. Ipak, zahvaljujući NFT tehnologiji, autori imaju opciju da, kada prodaju svoje djelo, sa svakom njegovom sljedećom prodajom dobivaju određeni postotak. Ipak, postoje i određeni rizici o kojima će biti riječ nešto kasnije.

Razmislimo za početak zašto bi fotografija uopće dobro funkcionirala u svijetu NFT-a. Prva stvar koju možemo navesti je ta da je umjetnost općenito već uvelike digitalizirana zbog vremena u kojem živimo što je velika prednost i korak bliže uspjehu na ovakvom tržištu. Također, fotografije su 2D formata što ih automatski čini lakšima za postavljanje na tržište, a to je također i oblik na kojega smo svi naviknuli. Svaki dan obasuti smo digitalnim sadržajima poput slika i videa. Čovjek je po prirodi vizualno biće, što automatski znači da fotografija uvelike prolazi u krugovima prodaje umjetničkih djela. Danas na svijetu postoji toliko mobilnih uređaja, a gotovo je nemoguće da na svakom od njih nema mnoštvo slika. Elektronika je omogućila svakoj osobi da bude umjetnik za sebe. Nadalje, pozitivna strana digitalizacije i prodaje digitaliziranih djela je ta što ona uvijek izgledom ostaju onakva kakva su u originalu. Ta djela neće biti podložna starosti i oštećenjima te će, bez obzira na to koliko 'ruku' prođu, ostati jednaka. Upravo iz tog razloga, fotografija može odlično funkcionirati kao NFT.

[34] «NFTs and Photography: All You Need to Know» (https://bit.ly/3RkUE0M 13.8.2022.)

Sagledajmo sada navedene dobre strane prodaje umjetničkih djela kao NFT-ove. Kao što je već spomenuto, umjetnici su sada dobili mogućnost izbjegavanja posrednika u transakcijama i time ostvarivanja većeg dobitka. Sukladno tomu, postoji šansa i za podizanje životnog standarda. Osim toga, tu se opet povlači priča o statusu. Ako drugi vide da se naš NFT prodao za veliku svotu novca, on će istovremeno privući pažnju drugih ulagača i kupaca, a time i pozornost na nas kao osobu koja ga je stvorila. Kako živimo u digitalnom dobu, tako je puno lakše saznati čak i za neke manje umjetnike koji inače ne bi imali priliku biti prepoznati ili ne bi bili u poziciji izdići se iz mora drugih stvaraoca umjetnosti. Recimo da smo odlučili staviti naš NFT na prodaju i nađemo kupca. On nam, zatim, plati – čime je transakcija završena – te dobiva potvrdu o tome da je vlasnik tog NFT-a (ali ne i njegov kreator tj. ne posjeduje ga u svakom smislu te riječi). Ipak, ovdje postoji mogućnost da, ako osoba koja je od nas kupila NFT, njega proda nekome drugome, mi dobijemo određen postotak od te iste prodaje. To bi značilo da imamo koristi od svake sljedeće prodaje. „Kupci zainteresirani za umjetnost i tehnologiju sada ne samo da uvelike daju podršku svojim omiljenim umjetnicima, već traže i stjecanje oskudnijih digitalnih sredstava koja imaju potencijal da budu uvaženi.“[35]

4.1.2. Budućnost i rizici

Činjenica je da NFT-ovi mijenjaju način na koji funkcionira tržište umjetnosti. „Ono što je bitno je vlasništvo, nije bitno je li ono digitalno ili ne. Umjetnost je ponekad samo financijski proizvod u portfelju. Isto vrijedi i za NFT-ove. Svatko može napraviti snimku zaslona vaše kupnje NFT-a, ali samo je jedna osoba ima: vi.“[36] Iako kreatori imaju vlasništvo nad svojom umjetnošću, trebaju paziti na tržište na kojemu prodaju djela, s obzirom na to da svako od njih ima posebna pravila. Također, tržište se konstantno mijenja pa treba biti oprezan i imati na umu kako možda nećemo prodati nešto za svotu za koju smo mislili. Na kraju, ono ne samo da se mijenja, nego je podložno krađi te je ovisno o platformi, nesigurno. Kada pričamo o rizicima i mogućim lošim stranama NFT-a, dolazimo do pojma koji se zove minting. „Kada mintate NFT, stvarate trajni ulaz za imovinu na blockchainu. Ova imovina može biti slika, video, audiodatoteka ili jednostavno pristup članstvu u klubu.

[35] What are NFTs and can photographers really benefit from them? (https://bit.ly/3eqzksl 14.8.2022.)
[36] «NFTs and Photography: All You Need to Know» (https://bit.ly/3RkUE0M 13.8.2022.)

Nakon što mintate NFT, on se više ne može mijenjati i postaje 'vlasnička' imovina kojom možete lako trgovati i prodati je drugom kupcu.“[37]

Ipak, postoji problem jer nije sve tako crno-bijelo. Molly White, koja se bavi softverskim inženjerstvom, za stranicu Wired objasnila je neke probleme vezane za ovu temu. „S NFT-ovima, stvar koju ste kupili nema tendenciju da vam daje vlasništvo nad temeljnom stavkom (slikom, imovinom igre, itd.) na bilo koji način na koji biste inače prenosili fizičku ili digitalnu umjetnost.“ Drugim riječima, „kod NFT-a, 'vlasnik' je onaj tko ima token u svom novčaniku. Dakle, ako je nečiji NFT ukraden putem phishing prijevare, blockchain tretira lopova kao novog vlasnika.“[38] Nadalje, tu je i problem stvaranja više NFT-ova iste slike na istom blockchainu. To znači da postoje mnogi slučajevi krađe radova gdje su oni duplicirani i prodavani, a čak ima i slučajeva da se prodaju radovi koje umjetnik nije nikada ni pretvorio u NFT. Također, „bilo je izvješća o NFT zbirkama koje su 'nestajale' s tržišta bez ikakve obavijesti.“ Foster (url) To bi značilo da platforme nisu toliko sigurne kao što se mislilo. Zastrašujuće brojke pokazale su se u istraživanju tržišta OpenSea: „više od 80 posto NFT-ova navedenih na tržištu bile su plagirane umjetnine, lažne kolekcije ili neželjena pošta.“ Ravenscraft (2022, url) Kako vlada uvijek želi dio novca od svega, tako se u budućnosti može očekivati njezin još veći utjecaj na transakcije i djelovanje kriptotržišta. „Vlade će vjerojatno regulirati NFT-ove slično kao i druge vrijednosne papire. To može zahtijevati od kupaca da plate porez na promet transakcija i da plate porez na dobit ako prodaju NFT čija je vrijednost porasla.“ Foster (url)

Na kraju se postavlja pitanje: Treba li uopće riskirati i investirati u NFT-ove? Kao i kod svega, kriptotržište ima svoje prednosti i mane. Samo je na nama da odlučimo isplati li nam se takav rizik i želimo li se upuštati u igru sreće te imamo li, uopće, početnih sredstava za tako nešto. Mnogi umjetnici uspijevaju od prodaje svojih NFT-ova, ali, isto tako, mnogi doživljavaju baš suprotno od onoga u što nas se uvjerava – a to je sigurnost. Tržište je i dalje vrlo upitno, podložno konstantnim promjenama, a kako vrijeme ide vjerojatno i vladinim regulacijama. Svatko je odgovoran za svoje postupke pa tako imamo pravo i mogućnost napraviti ono što mislimo da je za nas u tom trenutku najbolje – upustiti se u 'kripto' ili ne.

[37] «What Is Minting NFTs?» (https://linkshortner.net/pcqxb 13.8.2022.)
[38] «NFTs Don’t Work the Way You Might Think They Do» (https://bit.ly/3wVNojM 13.8.2022.)

4.1.3. Primjeri NFTs fotografija

Slika 5. The Metascapes
,,Metascapes #398”

URL: https://bit.ly/3Bdx2Wl

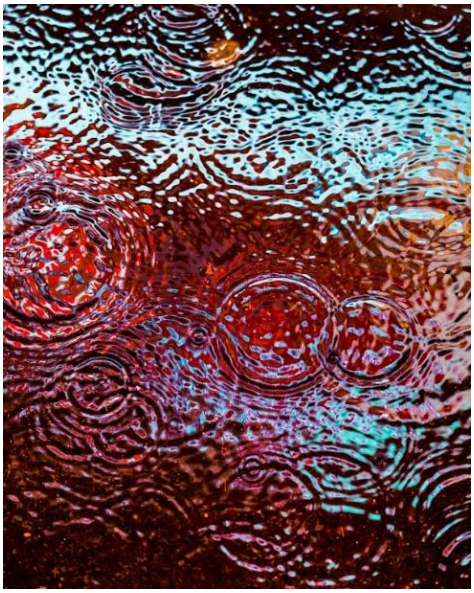
Slika 6. RED Dao
,,Summer Sun - Gesture 1”

URL: https://bit.ly/3TKGyYj

Slika 7. Justin Aversano
,,Doppelgänger #82”

URL: https://bit.ly/3KKjRzc

Slika 8. Dave Krugman
,,DRIP #380”

URL: https://bit.ly/3cTia5U

5 Fotografija, kultura i društvo – nekad i danas

Fotografija je jedan izuzetno koristan i kvalitetan medij. Danas se njome koriste gotovo svi zahvaljujući elektroničkim aparatima (prvenstveno mobitelima), a zatim kamerama i drugoj opremi te je u društvu toliko proširena da je teško zamisliti dan u kojemu ne vidimo barem jednu. To mogu biti naše fotografije ili one koje vidimo po društvenim mrežama, raznim internetskim stranicama i slično. Povijest fotografije bila je prilično trnovita jer u početku nije bila ni smatrana medijem dostojnim pripadanju pojmu bilo kakve umjetnosti. Ipak, formiranjem raznih grupa, širenjem znanja i eksperimentiranjem, sada imamo fotografiju koja je napredovala više nego što je itko tada mogao zamisliti. U današnje se doba njome može manipulirati toliko da objekt na njoj postane potpuno drugačiji od originala. Ovdje ne govorimo samo o posebno opremljenim alatima za obradu fotografija poput Photoshopa, Lightrooma i drugih, već o onima koji su lako dostupni na bilo kojem mobilnom uređaju i posjeduju razne opcije, efekte, mogućnosti promjene pozadine, brisanja elemenata sa slike itd. Poanta je u tome da je fotografija ukorijenjena u našim životima i to sve zahvaljujući digitalizaciji. Iz tog razloga možemo postaviti pitanje - a što da digitalizacije nikada nije bilo.

Fotografija se, kao što smo već rekli, ne koristi samo u amaterske, već i u profesionalne svrhe. U nekim je profesijama fotografija jedan od ključnih dijelova posla.

> *Privilegiju kao mogućnosti smatranja dokazom, fotografija je dobila na temelju korištenja u znanosti, iako se smatra da je od početaka ta tvrdnja jaka kako su mogućnosti za manipulaciju već onda bile velike da bi se fotografija mogla sama po sebi smatrati kao dokaz vanjskog svijeta. Od početka znanstvenih istraživanja znanstvenici su osjećali potrebu da konceptima znanstvenih ilustracija predstave prirodne pojave povezane sa poljima koja su proučavali. Temeljem toga znanstvene ilustracije pretpostavljane su kao važni znanstveni dokumenti radi načina kako su nadopunjavali pisane opise te na taj način vizualno dokumentirali informacije o predmetu proučavanja postavši dokaz otkrića u vremenu kada fotografija još nije postojala.* Stuparić (2020:15)

U ovu priču spada i arheologija. Činjenica je da je tradicionalni način bilježenja informacija bio u dnevnicima, formularima i drugim formama zapisivanja i crtanja. Ovi su načini pohrane informacija podložni starenju, izbljeđivanju i slično. Zahvaljujući digitalizaciji to više nije problem. „Korištenjem digitalnih uređaja, kao što su to, na primjer, stolna računala, prijenosna računala, tableti i pametni mobiteli, uklanja se potreba za vođenjem bilješki u tradicionalnom, odnosno pisanom obliku uz korištenje arheoloških dnevnika.“ Grabar (2019:21)

Mnogi spisi i fotografije koji se nalaze po muzejima i galerijama, danas su pohranjeni i u digitalnom obliku, što također daje mogućnost da osobe koje iz bilo kojeg razloga ne mogu posjetiti neku kulturnu ustanovu, odu na njezine stranice i online pregledavaju te iste predmete. Grabar (2019:14) citira: „Inkorporacijom digitalne tehnologije u bilježenju tijeka arheološkog istraživanja rješava se problem pohrane i očuvanosti zapisa. Također, budući arheolozi se neće morati suočiti s problemom iščitavanja raznih rukopisa, što bi oduzimalo dosta vremena prilikom preuzimanja podataka potrebnih za daljnju obradu, interpretaciju i objavu.“ (Kjellman 2012: 72)

Dosad smo pričali o znanosti i kulturnim vrijednostima koje su imale prednosti od procesa digitalizacije. Prijeđimo malo na društveni koncept – marketing.

> *Teško je reći kada je oglašavanje fotografijom masovno provedeno u upotrebu. Godina 1922. za mnoge autore predstavlja pravi, službeni početak. Do te godine fotografija je postigla dovoljno dobro uporište u oglašavanju koje je sačinilo dovoljnu snagu, statistički rast fotografskih oglasa te je postalo jasno prepoznatljivo u masovnoj cirkulaciji magazina i dnevnih novina. […] Tržište proizvoda počelo je shvaćati pozadinu psihologije konzumerizma i pronašli su poveznicu između fotografije, koja najbolje može prikazati proizvod, i prodaje proizvoda.* Kalčić (2018:31)

Oglašavanje za svoj temelj ima fotografiju. To mogu biti objave na internetu, letcima, u novinama, časopisima, na plakatima i slično. Gdje god pogledamo velika je šansa da vidimo neki oglas. Ako je fotografija privlačna oku, bilo to bojom, sadržajem ili nečim drugim, zauzet će našu pozornost. Upravo time se povećava i mogućnost krajnje kupnje proizvoda ili usluge. Uzmimo za primjer dva proizvoda. Prvi je kvalitetniji, no pakiranje ne izgleda najbolje, a drugi je nešto manje kvalitetan, ali nam se vizualno izuzetno dopada. Mnogi će potpuno ignorirati npr. sastojke proizvoda i što na njemu piše i posegnuti za 'ljepšim' pakiranjem. Iz tog se razloga oglašavanje uvelike oslanja na ljudsku psihologiju, gdje fotografija igra važnu ulogu. Kalčić (2018:29) u svom radu piše: „Prema psihologu Albertu Mahrabianu, komunikacija je 93% neverbalna. Ono što ljudi vide ima dubok utjecaj na ono što čine, kako se osjećaju i tko su. Kako se upotrebljavaju vizuali i sama fotografija, utječe na to kako se i određen proizvod/usluga/tvrtka/pojedinac doživljavaju.“ Time možemo zaključiti da smo kao društvo izuzetno podložni vizualnom osjetilu te je i ovdje fotografija kroz povijest promijenila način na koji funkcionira područje marketinga.

Sve do sada navedeno bile su dobre strane, no možemo li reći da je digitalizacija u potpunosti pozitivan proces bez svojih mana?

Teško je, nakon svih prednosti koje fotografija daje marketingu, ne složiti se s činjenicom da je za to područje i više nego korisno sredstvo. Ipak, vratimo se na područje znanosti i pogledajmo digitalizaciju iz druge perspektive. Koliko vam se puta dogodilo da ste slučajno nešto obrisali i više to niste mogli vratiti? Nestalo je struje i izgubili ste sve na čemu ste radili? Došlo je do pogreške u sustavu i nešto bitno nije spremljeno? Iako današnji uređaji imaju opcije kojima na kraju možemo doći do 'izgubljenih' dokumenata jer ih npr. ne uklone odmah u potpunosti nego postoji određeni broj dana za vrijeme kojih obrisane stavke imamo mogućnost vratiti, i dalje postoje iznimke; ljudska nemarnost, slučajnosti i slično.

Uzmimo opet arheologiju kao primjer.

Grabar (2019:22-23) citira: „Prijenosna računala i tableti zahtijevaju adekvatnu upotrebu i redovito punjenje pripadajućih baterija kako bi se ostvarilo korištenje bez neželjenih problema, kao na primjer gašenje sustava i gubljenje podataka zbog kratkoga vijeka trajanja baterije. Općenito stanje na terenskom istraživanju ne pogoduje normalnom radu i očuvanju digitalne opreme… […] Također, nemaju sva istraživanja ili projekti mogućnost nabavljanja takve sofisticiranije opreme zbog visoke tržišne cijene.“ (Roosevelt et al. 2015:326; Roskams 2001:171-172) Iako digitalna pohrana ima svoje prednosti i na taj način može biti puno lakše doći do informacija koje su nam potrebne bez ogromnih brda papirologije, u svemu postoje pozitivne i negativne strane.

Ako pak govorimo o spomenutoj manipulaciji fotografijama, Stuparić (2020:17) spominje problematiku toga postoji li uopće fotografija koja nije namještena. U svom radu navodi dio poglavlja iz knjige *Photography in the age of electronic imaging* (Lister, 2009*)*: „Iz toga proizlazi kako su u stvari sve fotografije rezultat odluka, izbora i pravila te čak i takozvane „izravne fotografije“ gdje u načelu fotograf izbjegava manipulaciju u bilo kojem smislu ne znači da takva neobrađena fotografija nije rezultat namjere i oblikovanja od strane fotografa.“

Kako već znamo, sve ima svoje prednosti i mane pa tako i digitalizacija. Kultura i društvo stalno se mijenjaju, a s njima i procesi koji uključuju elektronički napredak. Mogli bismo navesti još mnogo primjera gdje je digitalizacija imala utjecaj u današnjem svijetu, ali na kraju krajeva, sve se svodi na jednu stvar, a to je da se ti procesi jedno drugome konstantno prilagođavaju i zajedno mijenjaju.

Ne bismo mogli staviti točku na ovu temu bez da se osvrnemo na pitanje estetike i uloge čovjeka u umjetnosti digitalnog doba koje je sa sobom donijelo razne promjene. Te se promjene odnose na drugačiji način stvaranja umjetnosti koji više nužno ne uključuje samo ljudsku ruku i čovjeka kao stvaratelja, već se on u tom procesu koristi pomagalima. S jedne strane na njih možemo gledati kao na zaseban dio umjetnosti tj. na naprave koje su same zaslužne za umjetničko djelo jer je čovjek tu tek da, na primjer, pritisne gumb na kameri, nakon čega on više nema nikakvu ulogu u stvaranju konačne fotografije… ili ipak ima? Kao ljudska vrsta napredovali smo u mnogo aspekata života, što se odnosi i na umjetnost. Sjetimo se samo da smo krenuli iz špilja na kojima su pronađeni razni crteži i gravure. U to vrijeme, sredstva za stvaranje umjetnosti iliti 'pomagala' bili su glina, mineralne nakupine, ugljen, oker i drugi pigmenti te tomu slične prirodne materije. Čovjek je koristio svoje okruženje kao inspiraciju za stvaranje i ostavljanje traga. Evolucijom i pojavom tehnologije, priroda više nije toliko potrebna, iako je sama po sebi velika inspiracija za umjetnike.

Mi se ovdje bavimo najviše fotografijom pa razmislimo koje je promjene ona doživjela. Sjetimo se početka ovog rada gdje se govorilo o nastanku prvih fotografija. Tu još nije postojala digitalna tehnika uz koju se lako moglo manipulirati onime što želimo snimiti. Pod time govorimo o jačini svjetlosti, kontrastu, zamagljenosti objekata, zumiranju te drugim opcijama koje danas nude profesionalne, ali i one najobičnije mobilne kamere. Fotografija već na samom početku njezina nastanka nije bila prihvaćena kao umjetnost pa nije ni čudo da se danas propituje je li čovjek zapravo autor umjetničkog djela u doba kada digitalne naprave imaju daleko veće mogućnosti od onih prije. Ako je tada autorstvo bilo pod velikim povećalom, što možemo očekivati od naprava koje u par sekundi mogu napraviti desetke ili stotine fotografija? To je nešto što čovjek svojom rukom nikad ne bi bio u stanju izvesti.

No, zašto bismo se uopće ograničavali na tako uzak spektar naših mogućnosti? Kreativna smo bića i da nemamo mogućnost stvaranja, svijet ne bi izgledao ovakav kakvog ga poznajemo. Ljudska vrsta napreduje velikim brzinama, pogotovo ako govorimo o tehnologiji. Činjenica je da pojam umjetnosti za sebe veže mnoge grane. Zašto onda jedna od njih ne bi bila i digitalna umjetnost, ali i dalje priznata kao djelo čovjeka? Rukovati fotoaparatom nije jednostavno te fotograf mora znati njime upravljati, što za sobom povlači činjenicu da samo zato što naprava zabilježi neki objekt, događaj ili slično, ne znači da čovjek u tome nije imao ulogu. Čak naprotiv, potrebne su vještine da se u kadar kvalitetno smjesti ono što želimo fotografirati. Upravo je to ono što fotografa čini autorom tog djela te, kada ne bi bilo njega koji će manipulirati tom istom napravom, fotografija ne bi niti mogla nastati.

Kada se okrenemo pitanju estetike, tko uopće određuje što je lijepo, a što nije? Svaki pojedinac za sebe odlučuje što smatra lijepim pa ima li mu netko pravo reći da to nije tako samo zato što se njihova mišljenja razlikuju? Postoje mnoga razmatranja umjetnosti i već smo nekako opće prihvatili određene umjetnike i njihova djela kao posebna te kao ona koja se iz mnogih razloga ističu od drugih. Neka od njih su bila revolucionarna, utjecala su na buduće umjetnike i bila inspiracija za njihovo stvaralaštvo, a neka su, pak, doprinijela drugačijem pogledu na umjetnost. Svijet se razvija, a kultura i umjetnost za njime ne zaostaju. Fotografije mogu prenijeti i zabilježiti trenutke točno onakve kakvi jesu i trebamo biti ponosni da smo uspjeli stvoriti naprave koje mogu pomoći u tome. One se danas koriste kao pokloni najdražima, kao sredstvo prenošenja informacija, stvaramo ih u osobne i profesionalne svrhe, objavljujemo ih na društvenim mrežama kao način predstavljanja samih sebe te, nama najvažnije, stvaramo ih kao umjetnička djela. Kist možemo shvatiti kao produžetak ruke, kao alat kojim slikar stavlja boju na platno. Na isti način možemo gledati fotoaparat kao napravu koja je samo produžetak našeg stvaralaštva, a koje potječe prvenstveno od čovjeka - njegove kreativnosti i njegove ruke.

Danas možemo samo nagađati koliko će tehnologija daleko dospjeti te s kojim će se izazovima umjetnost susresti u budućnosti. Također, tko zna u kakvu će poziciju doći sama fotografija i alati za manipuliranje njome. Hoće li postojati uopće kamere kao danas ili će one biti još puno jednostavnije za upravljanje? Hoće li čovjek pasti u potpuno pasivan položaj u procesu njezine kreacije? Jedna je stvar ipak sigurna, a to je da će umjetnost uvijek postavljati pitanja, uvijek će davati kritike i propitivati, što nije loša stvar. Da nema različitih mišljenja ne bi bilo nikakvih pomaka, a upravo je to potrebno umjetnicima kako bi stvarali i crpili inspiraciju iz aspekata svijeta koji se toliko brzo mijenja.

ZAKLJUČAK

Nakon svih informacija i istraživanja o fotografiji, piktorijalizmu, NFT tržištu i digitalizaciji, možemo zaključiti kako se svijet konstantno mijenja, a s njime i fotografija. Ono što je nekad bila camera obscura, danas je posebno dizajnirana fotografska oprema, kamere na mobilnim uređajima i drugim tehničkim napravama. Umjetnici su od najranijih vremena konstantno tražili nove načine za stvaranje umjetnosti i njezino unaprjeđivanje. Fotografija je u tom pogledu prošla prilično težak put do samoostvarenja kao umjetnosti za sebe. Tu su značajnu ulogu igrali fotografi širom svijeta koji su ustrajali u tome da predstave ovaj medij kao nešto što apsolutno može biti i jest kreativan proces stvaranja umjetnosti te dokažu kako ona nije samo ono što čovjek stvara rukom već puno više od toga. Digitalno je doba u kojemu trenutno živimo donijelo mnoge promjene u svim sferama ljudskog djelovanja pa tako i u umjetnosti. Sada možemo tradicionalno pretvoriti u digitalno, a digitalno pretraživati, njime trgovati i manipulirati na više načina nego ikada prije. NFTs svijet je u jednu ruku pomogao umjetnicima da lakše prošire glas o sebi i da konačno imaju mogućnost stjecanja vlastite publike od čega bi na kraju mogli zarađivati. Na nama je da odlučimo koliko je takvo tržište dobro jer je za veliki uspjeh ipak potrebno nešto sreće, ali i početnih sredstava. Naime, kako bismo nešto dobili, prvo moramo dio izgubiti. Kako s kriptotržištem, tako i s digitalizacijom. S jedne strane dobijemo prednost u vidu manje papirologije, lakše pohrane informacija i dijeljenja istih te oglašavanja širom svijeta, a s druge prirodnu stranu tehnologije podložne kvarovima i tehničkim problemima.

Sve u životu ima negativno i pozitivno lice, kultura i društvo uvijek će pronalaziti nove stvari, unaprjeđivati stare i stvarati nešto potpuno drugačije od svega prije. Svijet bi bio prilično dosadan da je uvijek sve isto i da nema pomaka. Iz tog razloga treba dati šansu novim izumima i mogućnostima koje budućnost nosi jer nikad ne znamo što je sljedeće što možemo otkriti i kako se možemo cjelokupno poboljšati.

LITERATURA

Knjige:

1. Bilić, J., ur. (2014) Likovni leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
2. Janson, H.W. (2005) Povijest umjetnosti (dopunjeno izdanje): Fotografija dvadesetog stoljeća. Varaždin: Stanek
3. Lucie-Smith, E. (2003) 2. Vizualne umjetnosti dvadesetog stoljeća. Zagreb: GOLDEN MARKETING – TEHNIČKA KNJIGA.
4. Sailor, R. (2017) Pictorialism in the American West. Laramie: Wyoming Scholars Repository.

Diplomski i završni radovi:

1. Grabar, E. (2019) Prednosti i nedostaci tradicionalne i digitalne dokumentacije. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
2. Jacobs, L., (2014) From Pictorialism to Photoshop: Pictorialism in Twentieth Century Photography. Završni rad. Virgina. James Madison University.
3. Kalčić, T. (2018) Uloga i važnost fotografije u digitalnom marketingu. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
4. Mešić, S. (2021) Tržište umjetničke fotografije u 21. stoljeću. Diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
5. Stuparić, M. (2020) Percepcija računalno generirane slike. Diplomski rad. Varaždin: Sveučilište Sjever

Elektronički izvori:

1. Crane, T. (2022). The Platinum Printing Process. 5iveleaf Design Studio. URL: https://www.tillmancrane.com/platinum-printing/#:~:text=As%20with%20most%20historical%20photographic%20processes%2C%20a%20platinum,different%20%E2%80%9Clook%E2%80%9D%20from%20silver%20gelatin%20or%20digital%20prints. (pristup: 8.8.2022.)
2. Ethereum. URL: https://ethereum.org/en/nft/ (pristup: 13.8.2022.)
3. Foster, M. (n.d.) What are NFTs and Can Photographers Really Benefit From Them?. WideRange Galleries. URL: https://www.maxfosterphotography.com/gallery/what-is-an-nft-how-can-photographers-and-artists-benefit/ (pristup: 14.8.2022.)
4. Heidorn, C. (2022) What Is Minting NFTs?. Tokenized. URL: https://tokenizedhq.com/what-is-minting-nfts/#:~:text=1%20When%20you%20mint%20an%20NFT%20you%20are,they%20be%20bought%20and%20re-sold.%20More%20items...%20 (pristup: 13.8.2022.)

5. Hermand-Grisel, S. (2021). NFTs and Photography: All You Need to Know. Photo.com. URL: https://www.all-about-photo.com/photo-articles/photo-article/977/nfts-and-photography-all-you-need-to-know (pristup: 13.8.2022.)
6. Hostetler, L. (2004). International Pictorialism. The Metropolitan Museum of Art. URL: https://www.metmuseum.org/toah/hd/ipic/hd_ipic.htm?fbclid=IwAR3tyzL7gUTOWIK2gk8a8Krfi_gry57iR2LEm9BsBAfH8GKSE0xzwmhFQTw (pristup: 8.8.2022.)
7. Hrvatska enciklopedija (2021) Cameron, Julia Margaret. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=70479&fbclid=IwAR231ZPcAG6N5uZTnT6On3pdRblqLRZ3gi-tg-Xx_aHbCMy-bFasXv2Snk8 (pristup: 12.8.2022.)
8. Hrvatska enciklopedija (2021) Demachy, Robert. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=70480 (pristup: 13.8.2022.)
9. Hrvatska enciklopedija (2021) Digitalizacija. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=68025 (pristup: 13.8.2022.)
10. Hrvatska enciklopedija (2021) Fotografija. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20254 (pristup: 9.8.2022.)
11. Hrvatska enciklopedija (2021) Modernizam. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: modernizam | Hrvatska enciklopedija (pristup: 13.8.2022.)
12. Hrvatska enciklopedija (2021) Piktorijalizam. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=70477&fbclid=IwAR3cXmsPGG8Zk8K2mcNRq13MPHgoly5Em4bERt9Kwm0eYOjXhqn20SPyndw (pristup: 28.7.2022.)
13. Hrvatska enciklopedija (2021) Steichen, Edward. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: Steichen, Edward | Hrvatska enciklopedija (pristup: 6.8.2022.)
14. Hrvatska enciklopedija (2021) Stieglitz, Alfred. Mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: Stieglitz, Alfred | Hrvatska enciklopedija (pristup: 6.8.2022.)
15. Lalwani, R. (2016). Henry Peach Robinson, the Pictorialist. Better Photography. URL: http://www.betterphotography.in/perspectives/great-masters/henry-peach-robinson-the-pictorialist/25794/ (pristup: 12.8.2022.)
16. Matić, J. (2020). Image & Box: On Photography: O Piktorijalizmu i Naturalizmu. WordPress. URL: https://imageboxonphotography.photo.blog/2020/03/30/o-piktorijalizmu-i-naturalizmu/ (pristup: 28.7.2022.)
17. Matić, J. (2020). Image & Box: On Photography: Svet je lep – Prava ili čista fotografija. WordPress. URL: https://imageboxonphotography.photo.blog/2021/01/28/svet-je-lep-prava-ili-cista-fotografija/ (pristup: 12.8.2022.)
18. Oden, L. (n.d.). PAUL STRAND. International Photography Hall of Fame and Museum. URL: https://iphf.org/inductees/paul-strand/ (pristup: 28.7.2022.)
19. Petrić, P. (2022). Pravna definicija i regulacija kriptovaluta. Poduzetnik. URL: https://poduzetnik.biz/novac/pravna-definicija-i-regulacija-kriptovaluta/ (pristup: 13.8.2022.)

20. Ravenscraft, E. (2022) NFTs Don’t Work the Way You Might Think They Do. Wired. URL: https://www.wired.com/story/nfts-dont-work-the-way-you-think-they-do/ (pristup: 13.8.2022.)
21. The Metropolitan Museum of Art. URL: https://www.metmuseum.org/press/exhibitions/2003/the-photography-of-charles-sheeler (pristup: 31.7.2022.)

POPIS SLIKA

Slika 5. Gaspard-Félix Tournachon (Nadar), Slikarstvo i fotografija na Salonu
URL: O Piktorijalizmu i Naturalizmu – Image & Box: On Photography

Slika 6. Criss-Crossed Conveyors, River Rouge Plant, Ford Motor Company by Charles Sheeler, 1927
URL: https://designobserver.com/feature/exposure-ford-motor-plant-by-charles-sheeler/39257

Slika 7. Edward Steichen - The Flatiron, 1904.
URL: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/267838

Slika 8. Alfred Stieglitz - The Steerage
URL: https://archive.artic.edu/stieglitz/portfolio_page/the-steerage-1907-printed-192039/

Slika 5. The Metascapes, „Metascapes #398“
URL:
https://opensea.io/assets/ethereum/0x75d639e5e52b4ea5426f2fb46959b9c3099b729a/398

Slika 6. RED Dao, „Summer Sun - Gesture 1“
URL:
https://opensea.io/assets/ethereum/0x46ac8540d698167fcbb9e846511beb8cf8af9bd8/600022

Slika 7. Justin Aversano, „Doppelgänger #82“
URL:
https://opensea.io/assets/ethereum/0x0faed6ddef3773f3ee5828383aaeeaca2a94564a/340282366920938463463374607431768211523

Slika 8. Dave Krugman , „DRIP #380“
URL:
https://opensea.io/assets/ethereum/0x880af717abba38f31ca21673843636a355fb45f3/380